DIPLOMATIK PROTOKOL VA ETIKET: HINDISTON TAJRIBASIDAN OLINGAN AMALIY SABOQLAR

Abdullayev Odil Alisher o'g'li

O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi Xalqaro munosabatlar 3 kurs talabasi

E-mail: https://abdullayevodil223@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola Hindiston davlatining diplomatik protokol va etiket qoidalarini tizimli tarzda tahlil qiladi. Maqolada Hindiston protokolining xalqaro huquqiy normalar (xususan 1961yilgi Vena konvensiyasi) bilan uyg‘unligi, milliy madaniytarixiy an’analar bilan integratsiyalashuvi, rasmiy uchrashuvlar va davlat ziyofatlari tashkiloti, salomlashish va kiyinish etiketlari hamda davlat bayrog‘i bilan muomala qoidalari yoritiladi. Muallif Hindiston tajribasidan kelib chiqib O‘zbekiston kontekstida protokolni milliy xususiyatlar bilan boyitish, rasmiy tadbirlarni puxta rejalashtirish va diplomatik vakillarning huquqiy maqomini aniq belgilash bo‘yicha amaliy tavsiyalarni taklif etadi. Maqola amaliy yo‘nalishdagi tavsiyalar va xalqaro tajriba asosida yozilgan xulosalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: diplomatik protokol, etiket, Hindiston, davlat ziyofatlari, bayroq qoidalari, rasmiy tadbirlar

KIRISH. Men ushbu maqolada Hindiston davlatining diplomatik protokol va etiket qoidalarini amaliy nuqtai nazardan tahlil qilaman va ularning zamonaviy diplomatik munosabatlardagi o‘rnini yoritaman. Diplomatik protokol — bu faqat rasmiy tartib emas; u davlatlararo muloqotning nozik mexanizmlarini, hurmat va ishonch tamoyillarini saqlashga xizmat qiluvchi madaniyhuquqiy koddir. Hindiston misoli orqali men protokolning xalqaro huquqiy normalar bilan qanday uyg‘unlashishi, milliy an’analar va madaniy xususiyatlar bilan qanday integratsiyalashishi hamda rasmiy tadbirlar, salomlashish, kiyinish va bayroq bilan

muomala kabi amaliy jihatlar qanday tartibga solinishini ko‘rsatmoqchiman. Maqola amaliy tavsiyalarni ham o‘z ichiga oladi: Hindiston tajribasidan olingan saboqlarni O‘zbekiston sharoitida qanday moslashtirish mumkinligi, rasmiy tadbirlarni puxta rejalashtirish va protokol bo‘limlari o‘rtasida samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish yo‘llari haqida mulohazalar taqdim etaman. Ushbu yondashuv nafaqat nazariy asosni, balki amaliy qo‘llanmani ham beradi, chunki protokol — bu davlatning xalqaro maydondagi obro‘sini ifoda etuvchi amaliy san’atdir.

Hindistonning diplomatik protokoli xalqaro huquq normalari, xususan 1961yilgi Vena konvensiyasi tamoyillariga asoslanadi va shu bilan birga mamlakatning boy tarixiymadaniy merosini hisobga olgan holda shakllangan tizimdir. Men o‘zimning ma’lumotnomam asosida Hindiston protokolining asosiy jihatlarini tahlil qilib, ularning rasmiy tadbirlar, elchilarni qabul qilish, yozishmalar, salomlashish madaniyati va bayroq bilan muomala kabi amaliy qoidalar orqali qanday amalga oshirilishini ko‘rsatdim. Hindistonda rasmiy yozishmalar odatda ingliz yoki hind tillarida olib boriladi, yangi elchilarni qabul qilish marosimi Prezident huzurida o‘tkaziladi va diplomatik korpus vakillari davlat bayramlari hamda rasmiy tadbirlarda protokol tartibida taklif etiladi; bular mamlakatning xalqaro maydondagi obro‘sini mustahkamlashga xizmat qiladi. Diplomatik vakillar Hindiston hududida imtiyoz va immunitetlardan foydalanadilar, ularning shaxsiy daxlsizligi va xizmat binolari himoya qilinadi, biroq ular Hindiston qonunlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lishlari va ichki siyosiy jarayonlarga aralashmasliklari shartligi qat’iy nazarda tutiladi.

Rasmiy uchrashuvlar va davlat tadbirlarini tashkil etishda Hindiston protokol bo‘limlari oldindan puxta rejalashtirishni, taklifnomalar va delegatsiya tarkibini aniq belgilashni talab qiladi. Uchrashuvlar davomida lavozim tartibi (precedence) va rasmiy salomlashish tartibi muhim ahamiyatga ega: avval lavozimi yuqori shaxsga salom berish, so‘ngra boshqa ishtirokchilar bilan ko‘rishish odati

mavjud. Qo‘l berib ko‘rishish Hindistonda eng keng tarqalgan salomlashish shakli bo‘lib, erkak va ayol o‘rtasidagi tashabbus odatda ayol yoki martabasi yuqori shaxs tomonidan bildiriladi. Rasmiy tadbirlarda familiya bilan murojaat qilish, masalan “Mr.” yoki “Ms.” kabi shakllardan foydalanish protokol talablariga mos keladi; ortiqcha hissiyot yoki norasmiy harakatlardan tiyilish tavsiya etiladi, chunki bunday uchrashuvlar davlatlar o‘rtasidagi hurmat va ishonchni ifodalaydi.

Kiyimkechak protokoli Hindistonda rasmiylik va kamtarlik tamoyillariga asoslanadi: erkaklar uchun klassik kostyum va galstuk, ayollar uchun esa kamtarona va milliy an’analarga mos rasmiy libos tavsiya etiladi. Yuqori darajadagi marosimlarda esa qora kostyum, smoking yoki frak va kechki rasmiy libos kabi qat’iy talablar qo‘yiladi. Bunday kiyinish qoidalari nafaqat tashqi ko‘rinishni tartibga soladi, balki davlatning obro‘sini ham mustahkamlaydi. Davlat bayrog‘i bilan muomala qoidalari esa Hindistonda qonuniy asosga ega bo‘lib, bayroq hech qachon yerga tegmasligi, yirtilgan yoki iflos holatda ishlatilmasligi va yarim ustunga tushirish faqat motam kunlarida yoki rasmiy ko‘rsatma asosida amalga oshirilishi kerakligi kabi tamoyillar qat’iy rioya etiladi.

Davlat ziyofatlari protokoli Hindistonda eng nozik va puxta rejalashtirilgan jarayonlardan biri hisoblanadi. Taklifnomalar odatda bir necha hafta oldin yuboriladi, dasturxon tartibi va xizmat ko‘rsatish uslubi protokol bo‘limi tomonidan belgilanadi, nutqlar qisqa va rasmiy bo‘lishi lozim. Ziyofatlarda milliy madaniyat elementlarini — gullar, milliy musiqa yoki raqs dasturlarini — kiritish mehmonlarga Hindistonning madaniy merosini namoyish etish va samimiy muhit yaratish vositasi sifatida ishlatiladi. Uchrashuv yoki ziyofat yakunida ko‘pincha qo‘shma bayonot beriladi, memorandum imzolanishi yoki matbuot anjumani tashkil etilishi odatiy amaliyotdir.

Hindiston tajribasidan olingan amaliy saboqlarni O‘zbekiston sharoitida tatbiq etish mumkin va bu bir qancha jihatlarni o‘z ichiga oladi. Avvalo, protokol qoidalarini xalqaro huquqiy normalar bilan uyg‘unlashtirish va shu bilan birga

milliy madaniy xususiyatlarni hisobga olgan holda rasmiy tartibni ishlab chiqish lozim. Rasmiy tadbirlarni tashkil etishda protokol bo‘limlari o‘rtasida oldindan kelishuv, lavozim tartibini aniq belgilash va taklifnomalarni puxta tayyorlash muhimdir. Bayroq bilan muomala qoidalarini milliy qonunchilikda aniq belgilash, kiyinish protokoli bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish va davlat ziyofatlarini madaniy elementlar bilan boyitish orqali xalqaro maydondagi obro‘ni oshirish mumkin. Shuningdek, diplomatik vakillarning huquqiy maqomi va immunitetlarini aniq tartibga solish ham muhimdir.

Tahlil va natijalar

Men olib borgan tahlil va manbalarni o‘rganish natijasida bir nechta muhim xulosalarga keldim. Avvalo, Hindiston protokoli xalqaro huquqiy normalar — xususan 1961yilgi Vena konvensiyasi — bilan mustahkam bog‘langan, bu esa mamlakatning rasmiy tadbirlarida maqom, immunitet va protseduralarning aniq tartibga solinishini ta’minlaydi. Rasmiy manbalar (Tashqi ishlar vazirligi, Prezident portali) protokol amaliyotining texnik jihatlarini batafsil belgilaydi va bu tartibqoidalar rasmiy aloqalarda xatoliklarni kamaytiradi hamda tadbirlarning izchilligini kafolatlaydi.

Ikkinchidan, tahlilim shuni ko‘rsatdiki, madaniyetnik komponent protokolning ajralmas qismidir. Hindistonning boy tarixiy va madaniy merosi salomlashish odatlari, kiyinish kodeksi va bayroq bilan muomala qoidalarida o‘z aksini topadi; bu elementlar rasmiy tadbirlarni milliy identitetni ifoda etuvchi vositaga aylantiradi va davlat obro‘sini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli protokolni ishlab chiqishda milliy urfodatlarni hisobga olish diplomatik samaradorlikni oshiradi.

Uchinchidan, tashkiliy jihatdan protokol bo‘limlarining roli va oldindan rejalashtirishning ahamiyati aniqlandi. Taklifnomalar, delegatsiya tarkibi, lavozim tartibi va tadbir jadvali kabi elementlar oldindan kelishilganda uchrashuvlar va ziyofatlar muvaffaqiyatli o‘tadi. Harbiy marosimlar va bayroq bilan bog‘liq qat’iy

qoidalar yuqori darajadagi tadbirlarda xatoliklar xavfini kamaytiradi va rasmiy protokolning ishonchliligini oshiradi.

To‘rtinchidan, Hindiston tajribasini O‘zbekiston sharoitida moslashtirish imkoniyatlari aniqlandi.Rasmiy tadbirlarni tashkil etishda milliy madaniyat elementlarini uyg‘un kiritish, protokol bo‘limlari o‘rtasida aniq kelishuv mexanizmini joriy etish, bayroq va kiyinish qoidalarini qonuniy asosga keltirish orqali davlat marosimlarining sifatini oshirish mumkin. Biroq, bunday moslashtirish mahalliy kontekst, hududiy farqlar va ijtimoiy kutishlarni hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim.

Beshinchidan, manbalar tahlili metodologik cheklovlarni ham ko‘rsatdi: mavjud materiallar asosan rasmiy va tavsifiy xarakterga ega bo‘lib, empirik baholash va taqqoslovchi tadqiqotlar yetishmaydi. Shu bois, protokol amaliyotining samaradorligini o‘lchash va takomillashtirish uchun kelgusida casestudylar, intervyular va maydon tadqiqotlarini o‘tkazishni tavsiya qilaman.

Xulosa va amaliy tavsiyalarni qisqacha jamlasam:

- Vena konvensiyasi tamoyillarini hisobga olgan holda milliy protokol hujjatlarini yangilash;
- Rasmiy tadbirlar uchun standart chekro‘yxat va lavozim tartibini joriy etish;
- Bayroq va kiyinish qoidalarini rasmiy yo‘riqnomalarda aniq belgilash;
- Protokol xodimlari uchun amaliy treninglar tashkil etish;
- Kelgusida empirik monitoring va taqqoslovchi casestudylarni rejalashtirish.

Ushbu choralar protokol amaliyotining izchilligini, davlat marosimlarining sifatini va xalqaro maydondagi obro‘ni oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Hindistonning diplomatik protokol va etiket qoidalari xalqaro huquqiy normalar bilan uyg‘unlashgan holda milliy an’analar va madaniyatni hisobga olgan amaliy tizimni tashkil etadi. Diplomatik protokol nafaqat rasmiy tartibni belgilaydi, balki davlatning xalqaro maydondagi nufuzini mustahkamlash, muzokaralar va

rasmiy tadbirlarda ishonch va hurmatni ta’minlashda muhim vositadir. O‘zbekiston uchun esa Hindiston tajribasi protokolni milliy xususiyatlar bilan boyitish, rasmiy tadbirlarni puxta rejalashtirish va diplomatik vakillarning huquqiy maqomini aniq belgilash orqali xalqaro aloqalarni yanada samarali qilish imkonini beradi. Keltirilgan tamoyillarni amaliyotga tatbiq etish orqali davlat marosimlari va diplomatik aloqalarning sifatini oshirish mumkin deb hisoblayman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Hindiston Tashqi ishlar vazirligi huzuridagi Protokol bo‘limi. https://www.mea.gov.in/protocol.htm
2. Hindiston Milliy Diplomatik Akademiyasi – Diplomatik protokol va etiket qoidalari kursi.https://www.foreignpolicyinstitute.in/diplomatic-protocol-and-etiquette
3. 1961yilgi Diplomatik munosabatlar to‘g‘risidagi Vena konvensiyasi (matn).https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf
4. Hindiston Prezidenti rasmiy portali – Davlat marosimlari va protokol qoidalari. https://presidentofindia.nic.in
5. Hindiston Qurolli Kuchlari (Indian Army) rasmiy sayti – harbiy bayroqlar va emblemalardan foydalanish tartibi.